

Vijeće za štampu i online medije u Bosni i Hercegovini
Vijeće za tisak i online medije u Bosni i Hercegovini
Савјет за штампу и online медије у Босни и Херцеговини

www.vzs.ba info@vzs.ba 033 272 270 033 272 271

Kodeks za tiskane i online medije BiH

Uvod

Ovaj kodeks izveden je iz postojećih europskih standarda novinarske prakse. Kodeks ima za cilj da postavi osnove sustava samouređivanja u tiskanim i online medijima koji će biti smatran moralno obvezujućim za novinare, urednike i nakladnike tiskanih i online medija.

Pod tiskanim medijima podrazumijevaju se novine i druga periodična izdanja koja izlaze dnevno, tjedno, mjesečno ili u razmacima od najviše šest mjeseci, a koji organiziranom i kontinuiranom djelatnošću prikupljaju, obrađuju i objavljuju informacije u skladu s načelima novinarstva i publicistike o različitim područjima života i na različitim razinama, od lokalne, nacionalne do globalne.

Online mediji sve su vrste medija koji publiciraju na internetu koristeći različite platforme, kako bi organiziranom i kontinuiranom djelatnošću prikupljali, obrađivali i objavljivali informacije u skladu s načelima novinarstva i publicistike o različitim područjima života i na različitim razinama, od lokalne, nacionalne do globalne.

Novinari i urednici tiskanih i online medija poštovat će općeprihvaćena etička načela i štiti profesionalni integritet novinarstva. Osim ovog kodeksa, zakoni i druga zakonom određena pravila u Bosni i Hercegovini čine okvir za rad tiskanih i online medija u BiH.

Ovaj kodeks sadrži osnovna načela Memoranduma o razumijevanju iz 1999. godine, koji su potpisali Nezavisna unija profesionalnih novinara BiH, Savez novinara BiH, Nezavisno udruženje novinara Republike Srpske, Udruženje novinara Republike Srpske i Sindikat profesionalnih novinara Federacije BiH, a koji je prihvatila i Udruga hrvatskih novinara u BiH.

Urednici i nakladnici tiskanih i online medija osigurat će da sve relevantno osoblje njihovog medija bude informirano o ovom kodeksu.

Urednici i nakladnici tiskanih i online medija osigurat će da se odredbe ovog kodeksa u potpunosti poštuju.

Osnove Kodeksa usvojila su sva udruženja/udruge novinara u BiH na sjednici održanoj 29. travnja 1999. godine.

Vijeće za tisak i online medije u Bosni i Hercegovini, u konsultaciji s udruženjima/udrugama novinara u BiH, dopunilo je Kodeks veljače 2005, kolovoza 2006, prosinca 2006, lipnja 2011. i prosinca 2021. godine.

Opće odredbe

Novinari, urednici i nakladnici tiskanih i online medija u BiH imaju obvezu da prema javnosti održavaju visoke etičke standarde u bilo kojem trenutku i pod bilo kakvim okolnostima.

Dužnost novinara, urednika i nakladnika tiskanih i online medija je poštovati potrebe građana za točnim, korisnim, pravodobnim i relevantnim informacijama, braniti načela slobode informiranja i pravo na pravedan komentar te pravo na slobodnu i na argumentima zasnovanu kritiku društvenih pojava i procesa.

Novinari, urednici i nakladnici pridržavat će se općeprihvaćenih društvenih standarda pristojnosti i poštovanja etničke, kulturne i religijske raznolikosti BiH.

Novinari, urednici i nakladnici pridržavat će se standarda ljudskih prava definiranih u međunarodnim i bosanskohercegovačkim aktima o ljudskim pravima.

Novinari, urednici i nakladnici razvijat će svijest o ravnopravnosti spolova i poštovanju osobnosti kao integralnog dijela ljudskih prava. Novinari, urednici i nakladnici podržavat će pravo na informaciju koja služi javnom interesu.

Članak 1. Rad u interesu javnosti

Interes javnosti, u značenju ovog kodeksa, jeste postupak i/ili informacija kojima je namjera pomoći pojedincu u donošenju osobnog mišljenja i odluka i javnosti u kreiranju javnog mnijenja.

Rad u interesu javnosti uključuje i napore tiskanih i online medija na otkrivanju kaznenih djela i/ili prekršaja, kao i sprečavanje dovođenja pojedinca i javnosti u zabludu.

Novinari imaju pravo i obvezu izvještavati o svim činjenicama od javnog interesa. Pri izvještavanju o činjenicama od javnog interesa novinari će voditi računa o zaštiti privatnosti, osobnih i poslovnih podataka fizičkih i pravnih osoba o kojima izvještavaju, pri čemu će interes javnosti uvijek biti primaran u odnosu na zaštitu privatnosti, osobito političara i javnih dužnosnika.

Novinarima mora biti omogućen pravodoban pristup informacijama iz službenih/zvaničnih izvora koje se odnose na rad javnih institucija i ličnosti, bez diskriminacije odnosno favoriziranja pojedinih medijskih kuća ili novinara.

Članak 2. Urednička odgovornost

Najvažnija odgovornost novinara i urednika je osigurati da njihov rad bude usmjeren ka poštovanju istine, kao i prava javnosti da sazna istinu.

Urednici i novinari u svakom će trenutku obavljati svoj posao u duhu istinitosti, pravednosti i pristojnosti pri skupljanju informacija, izvještavanju i predstavljanju mišljenja, uz poštovanje važećih zakona i odredaba ovog kodeksa.

Objavljivanje neistinitih informacija, plagiranje, falsificiranje, namjerno prikrivanje činjenica najteži su moralni prekršaji novinarske profesije.

U najteže moralne prekršaje novinarske profesije spada i prihvaćanje darova i privilegija koji bi utjecali na rad novinara i urednika.

Urednik i nakladnik odgovorni su za ukupan sadržaj tiskanog ili online medija, a time i za publiciranje korisničkih komentara u online komunikacijskom prostoru. Urednik u online mediju dužan je uklanjati korisničke komentare koji predstavljaju govor mržnje, poticanje na nasilje, huškanje, netrpeljivost, vrijeđanje, prijetnje i svaki drugi oblik neprimjerene i društveno neprihvatljive komunikacije.

Članak 3. Korištenje informacijskih tehnologija

Nakladnici, urednici i novinari tiskanih i online medija dužni su koristiti informacijske tehnologije, platforme, društvene mreže i različite alate u dobroj namjeri, radi istinitog, točnog, objektivnog, provjerljivog i pravodobnog informiranja javnosti, u cilju općeg dobra, civilizacijskih vrijednosti, humanizma i etičkih normi ovog kodeksa.

Nije prihvatljivo korištenje informacijskih tehnologija, platformi, društvenih mreža i alata za širenje govora mržnje, neistina i dezinformacija, harangu, stigmatizaciju i diskreditaciju na osnovi rase, spola, dobi, jezika, nacionalnosti, etničke i religijske pripadnosti, mišljenja i političkih uvjerenja, socijalnog porijekla, društvenog statusa, seksualne orijentacije ili na bilo koji drugi način.

Članak 4. Govor mržnje i huškanje

Novinari, urednici i nakladnici u svakom će trenutku biti svjesni opasnosti koja se javlja kada mediji govorom mržnje potiču na diskriminaciju i netoleranciju.

Imajući u vidu takvu opasnost, novinari su dužni učiniti sve kako ne bi huškali i/ili poticali na mržnju i/ili nejednakost na osnovi etničke pripadnosti, nacionalnosti, rase, religije, spola, seksualne orijentacije, fizičke onesposobljenosti ili mentalnog stanja.

Kada se izvještava o događajima koji u sebi sadrže elemente mržnje po osnovi etničke pripadnosti, nacionalnosti, rase, religije, spola, seksualne orijentacije, fizičke onesposobljenosti ili mentalnog stanja, novinari i urednici posebno moraju voditi računa da i sami ne doprinesu širenju mržnje.

Novinari neće, ni pod kakvim okolnostima, poticati na kaznena djela ili nasilje.

Članak 5. Diskriminacija

Novinari moraju izbjeći prejudicirane i uvredljive aluzije na nečiju etničku skupinu, nacionalnost, rasu, religiju, spol, seksualnu orijentaciju, fizičku onesposobljenost ili mentalno stanje.

Aluzije na nečiju etničku skupinu, nacionalnost, rasu, religiju, spol, seksualnu orijentaciju, fizičku onesposobljenost ili mentalno stanje mogu biti napravljene samo onda kada su u izravnoj vezi sa slučajem o kojem se izvještava i kada je to u javnom interesu.

Članak 6. Ravnopravnost spolova i poštovanje osobnosti

Novinari i urednici u medijskim će sadržajima uvijek izbjegavati izravno ili neizravno stavljanje u neravnopravan položaj ili diskriminaciju osoba po osnovi njihovog spola, roda, spolnog identiteta, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i/ili seksualne orijentacije.

Članak 7. Točnost, fer izvještavanje i pravo na odgovor

Novinari i urednici ne smiju objavljivati netočne ili krivonavodeće sadržaje.

Novinari i urednici ne smiju prikrivati i/ili zadržavati važne informacije čije bi objavljivanje moglo materijalno utjecati na tumačenje objavljenog izvještaja i razumijevanje kod čitateljske publike.

Novinari i urednici imaju profesionalnu obvezu da pravodobno isprave bilo koju objavljenju informaciju za koju se utvrdi da nije točna.

Novinari i urednici izvještavat će samo na osnovi činjenica čiju su točnost i istinitost utvrdili učinivši legitiman napor kontaktiranja s više od jednog izvora. Novinari i urednici imaju pravo objaviti tekst bez stava ili mišljenja druge strane ako u razumnom roku nisu dobili odgovor na svoj upit, osobito u slučajevima kada je upit upućen zvaničnim institucijama.

Pri izvještavanju i komentaru kontroverze novinari će učiniti legitiman napor da saslušaju i predstave sve strane u sporu. Ako se jedna strana u kontroverzi odbije oglasiti, novinari mogu opravdano navesti ovo odbijanje u svom izvještaju.

Urednici i novinari u tiskanim i online medijima dužni su prije objavljivanja sadržaja provjeriti sve činjenice, vjerodostojnost izvora informacija i kredibilitet medija od kojeg preuzimaju i prenose informacije.

Urednici i novinari dužni su prenijeti stavove svih sudionika u nekom događaju odnosno svih zainteresiranih strana, a po potrebi i mišljenja eksperata koji nisu involvirani u događaj, nemaju izravni interes ili nisu povezani s akterima događaja.

Članak 8. Dezinformacije

Urednici i novinari u tiskanim i online medijima moraju biti svjesni štetnosti objavljivanja i prenošenja dezinformacija jer to predstavlja grubo kršenje osnovnih pravila novinarske profesije.

Prenošenje dezinformacija iz drugog medija ili izvora ne oslobađa odgovornosti urednike medija koji ih prenose.

Također, urednici i novinari u tiskanim i online medijima moraju biti svjesni da objavljivanje i prenošenje dezinformacija utječe na gubitak kredibiliteta medija koji takve sadržaje plasira ili prenosi.

Članak 9. Razdvajanje komentara i činjenica

Novinari i urednici, iako su slobodni da izraze svoja gledišta, moraju napraviti jasnu razliku između komentara i činjenica.

Metafora, ironija i satira predstavljaju legitimne forme novinarskog izražavanja.

Komentari i kolumne autorske su forme izražavanja i kao takvi moraju biti potpisani.

Članak 10. Objava demantija

Tiskani i online mediji imaju obvezu objaviti demanti ako su ispunjeni sljedeći uvjeti: ako su u objavljenom sadržaju informacije neistinite, nepotpune ili netočno prenesene; ako je urednik procijenio da demanti doprinosi točnosti i nepristranosti izvještavanja; ako demanti ukazuje na činjeničnu neutemeljenost sadržaja. Novinari i urednici nisu obvezni objaviti demanti ako on činjenično ne opovrgava navode iz teksta na koji se demanti odnosi.

Dužina demantija ne može biti veća od dužine originalnog teksta.

Članak 11. Nespojivost novinarske profesije

Novinari i urednici ne smiju se baviti poslovima koji bi mogli ugroziti njihovu neovisnost, objektivnost, slobodu kritičkog mišljenja i slobodu govora.

S novinarskom profesijom nespojiv je rad u političkim partijama, državnim organima i institucijama, u marketinškim, lobističkim i PR agencijama.

S novinarskom profesijom nespojiv je rad za obavještajne i druge sigurnosne službe.

Članak 12. Prigovor savjesti

Novinari se ne smiju prisiljavati na pisanje tekstova i izražavanje mišljenja koji su protivni njihovoj savjesti.

Novinari ne smiju izvještavati o temama, postupcima i događajima u kojima imaju izravni ili neizravni interes.

Novinar ima pravo i obvezu odbiti zadatak čije bi obavljanje bilo u suprotnosti sa standardima profesije i odredbama ovog kodeksa.

Novinarima i urednicima preporučuje se da, ako za vrijeme izvještavanja o određenim ličnostima i institucijama procijene da bi se mogli naći u situaciji koja predstavlja sukob interesa, novinarski i urednički zadatak prepuste kolegama koji zbog osobnih i poslovnih veza u konkretnom slučaju neće kompromitirati ugled novinarske profesije.

Članak 13. Prihvatanje darova i privilegije

Novinari ne smiju tražiti ni prihvaćati darove ili bilo kakvu materijalnu korist, niti koristiti privilegije koje bi mogle utjecati na njihovu objektivnost u radu.

Članak 14. Etično pribavljanje informacija

Novinari i urednici koristit će opravdana sredstva da dođu do informacija i materijala na osnovi kojih kreiraju medijske sadržaje.

Novinari neće dolaziti do informacija za medijske sadržaje zastrašivanjem, maltretiranjem ili ucjenama.

Neetično je pogrešno predstavljati nečiji identitet ili namjeru i koristiti se mahinacijama da bi se došlo do informacija, osim u izuzetnim okolnostima kada bi objavljivanje informacija dobivenih na takav način jasno služilo javnom interesu.

Članak 15. Poštovanje privatnosti

Novinari i urednici izbjegavat će uplitanje u nečiji privatni život, osim kada je to uplitanje u interesu javnosti.

Novinari i urednici moraju voditi računa da postoji razlika između interesa javnosti i znatiželje javnosti. Znatiželja javnosti ne smije biti razlog za objavljivanje medijskih sadržaja kojima se narušava nečija privatnost.

Teme koje uključuju osobne tragedije obzirno će se obrađivati, a pogođenim ličnostima prići će se diskretno i sa suosjećanjem.

Posebna se pozornost, obazrivost i odgovornost zahtijeva pri izvještavanju o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima. Novinari i urednici izbjegavat će objavljivanje punog identiteta žrtava i uznemirujućih sadržaja, osim kada je riječ o iznimnom javnom interesu.

Članak 16. Presumpcija nevinosti

Novinari i urednici imaju obvezu poštovati načelo presumpcije nevinosti i ne donositi preuranjene sudove o krivnji optužene ličnosti, prije donošenja sudske presude koja to potvrđuje.

U slučaju da osoba koja je bila osumnjičena ili optužena bude pravomoćno sudskom presudom oslobođena u kaznenom postupku, novinari i urednici dužni su na njen zahtjev objaviti takvu informaciju ako su izvještavali o kaznenom postupku vođenom protiv te osobe.

Novinari i urednici online medija nisu dužni ukloniti ranije tekstove u kojima su izvještavali o kaznenim postupcima, jer je izvještavanje o kaznenim postupcima uvijek u interesu javnosti.

Članak 17. Zaštita žrtava i/ili svjedoka

Novinari i urednici pokazat će poseban oprez prema žrtvama i/ili svjedocima u izvještavanju o istragama i sudskim procesima u slučajevima ratnih zločina, seksualnih delikata, vršnjačkog nasilja i nasilja u obitelji, a osobito ne smiju otkrivati njihov identitet.

Novinari i urednici moraju voditi računa da u takvim slučajevima ne otkrivaju identitet žrtava i/ili svjedoka na bilo koji način, što uključuje i otkrivanje identiteta osumnjičenika ili optuženika ako bi navođenje njegovog punog imena i prezimena, zanimanja ili funkcije koju obavlja dovelo do otkrivanja identiteta žrtve. Izuzetno, u takvim slučajevima identitet osumnjičenika ili optuženika može biti otkriven ako je to nužno za potpuno, pravično i točno izvještavanje o sudskom postupku i ako to neće utjecati na pogrešno tumačenje istine ili tijekom sudskog procesa.

Članak 18. Zaštita djece i maloljetnika

U postupanju s djecom i maloljetnicima novinari i urednici su dužni biti krajnje obazrivi, poštujući dobre običaje i Konvenciju o pravima djeteta i polazeći od najboljeg interesa djeteta.

Novinari i urednici dužni su zaštititi identitet djeteta u postupcima u kojima je inače isključena javnost.

Novinari i urednici ne smiju izravno ili neizravno identificirati djecu mlađu od 18 godina u slučajevima kada su djeca žrtve, svjedoci ili optuženi u kaznenom postupku.

Članak 19. Reklamiranje i pokroviteljstvo

Reklamni sadržaji kompanija, političkih stranaka i drugih subjekata, kao i sadržaji pod pokroviteljstvom, moraju biti odvojeni od medijskog sadržaja ili označeni kao reklamni sadržaj.

Neetično je prikriveno oglašavanje, kao i naručene ili plaćene tekstove predstavljati kao izvorne novinarske.

Materijali pod pokroviteljstvom moraju jasno ukazivati na izvor pokroviteljstva.

Članak 20. Povjerljivost izvora informacija

Novinari imaju obvezu štititi identitet onih koji daju informacije u povjerenju, bez obzira na to jesu li te ličnosti izričito zahtijevale povjerljivost ili nisu.

Novinari će izbjegavati objavljivanje informacija iz anonimnih izvora, čiju relevantnost javnost ne može ocijeniti, osim u slučajevima izvještavanja o temama koje su u interesu javnosti, a za koje se nije moguće pozvati na otvorene i identificirane izvore informacija.

Članak 21. Autorska prava

Novinari mogu koristiti razumne sažetke originala s ograničenim citatima, materijale iz drugih publikacija ili nositelja autorskih prava, bez izričitog dopuštenja za to, uz obavezno naznačivanje izvora i/ili upućivanje na izvor.

Znatna upotreba ili reprodukcija cijelog materijala zaštićenog autorskim pravima, zahtijeva izričito dopuštenje nositelja autorskog prava i kontaktiranje s njim, osim ako takvo dopuštenje nije navedeno u samom materijalu.

Urednici i novinari moraju voditi računa da pri preuzimanju sadržaja iz drugih medija uredničkim intervencijama, skraćivanjem i/ili opremom teksta bitno ne promijene smisao teksta koji je prenesen iz drugog medija.

Pri preuzimanju fotografija i videosadržaja iz drugih medija, urednici i novinari dužni su potpisati autore i navesti naziv medija iz kojeg su fotografije i videoprilogi preuzeti, osim ako dopuštenje za preuzimanje nije navedeno u samom materijalu.

Članak 22. Transparentnost tiskanih i online medija

Tiskani i online mediji na prigodnom će mjestu sadržavati: naziv, adresu, telefonski broj i elektroničku adresu i kontakte odgovornog nakladnika i urednika, kojima mogu biti upućivane žalbe i prigovori na pisanje tiskanih i online medija.

Članak 23. Žalbe

Podnositelj žalbe, koji tvrdi da je u izvještavanju došlo do kršenja odredaba ovog kodeksa, prije podnošenja žalbe obratit će se nakladniku ili uredniku odgovornom za tiskani ili online medij o kojem se radi i zatražiti objavu ispravka u tekstu ili objavu demantija.

Podnositelj žalbe dužan je obratiti se nakladniku ili odgovornom uredniku u tiskanom mediju sa zahtjevom za objavu ispravka ili demantija u roku od 30 dana od dana objave teksta na koji se žali.

Ako se žalba odnosi na tekst objavljen u online mediju, podnositelj žalbe zahtjev za ispravak teksta ili demanti može uputiti sve dok je tekst dostupan u online mediju.

Da bi se odlučivalo po žalbi u smislu povreda odredaba ovog kodeksa, žalba mora sadržavati precizan citat ili citate za koje žalitelj tvrdi da su povrijedili Kodeks, kao i jasan i precizan tekst ispravka ili demantija koji ne smije biti duži od novinarskog teksta koji je predmet žalbe.